

SVETOVNI DAN ZDRAVJA IN SLOVENIJA

WORLD HEALTH DAY AND SLOVENIA

Mojca Vidic, Silvestra Hoyer

UDK/UDC 613(497.4)

DESKRIPTORJI: Svetovna zdravstvena organizacija; svetovni dan zdravja; zdravstvena vzgoja; promocija zdravja; Slovenija

Izvleček – Sestavek je povzetek diplomske naloge v študijskem programu zdravstvena nega na Visoki šoli za zdravstvo Univerze v Ljubljani. Predstavljena je Svetovna zdravstvena organizacija in ideja za svetovni dan zdravja, ki je vsako leto 7. aprila posvečen izbranemu aktualnemu vprašanju, povezanemu z zdravjem oziroma boleznijo.

V drugem delu avtorici obravnavata teme Svetovnega dneva zdravja v desetletnem obdobju od leta 1987 do leta 1996 in dogajanje v slovenskem prostoru v zvezi z vsakoletnim svetovnim dnevom zdravja.

DESKRIPTORS: World health day; World health organization; health education; health promotion; Slovenia

Abstract – The article is the summary of the diploma work at the School of Nursing at Ljubljana University. World Health Organization is presented, as well as the idea of the World Health Day which is celebrated each year on April 7 and dedicated to a specific urgent problem in the area of health respectively diseases.

The second part of the article deals with the themes of the World Health Day in a ten years period from 1987 do 1996, and describes what was going on in Slovenia on these occasions.

Kaj pomeni svetovni dan zdravja

Svetovni dan zdravja (SZD) praznujemo vsako leto 7. aprila, na dan, ko je bil leta 1948 sprejet statut Svetovne zdravstvene organizacije (SZO). Namen SZD je vsako leto opozoriti svetovno javnost na izbrano vprašanje zdravstvenega varstva, ki je posebno aktualno in pomembno za zdravje človeštva. Njegovo reševanje naj bi prispevalo k izboljšanju zdravstvenega stanja in razmer prebivalstva vsake dežele posebej ter vsega sveta. SZO pa opozarja tudi nase, na svoje delo in poslanstvo. Za uspešno reševanje opredeljenih nalog ob SZD je namreč potrebno sodelovanje vseh držav in narodov sveta, tako glede enotnega stališča in cilja, kakor glede enotne doktrine, metod in tehnik. Tematika SZD seznanja javnost in želi doseči vključevanje zdravstvenih organizacij v programe zdravstvenega varstva, spodbuditi med prebivalstvom zanimanje in ga tako pridobiti za sodelovanje pri uresničevanju načrtovanih zdravstvenih programov (1).

SZO je bila ustanovljena leta 1948. Botrovalo ji je 61 držav, članic Organizacije združenih narodov (OZN), ki so se zanjo odločile, da bi »med samimi ustanoviteljicami in v povezavi z drugimi državami omogočila sodelovanje v prizadevanjih za promocijo zdravja vseh ljudi.« Danes se je število članic SZO povzpelo na 190 držav. Vendar SZO leta 1948 ni vzni-

knila čez noč. Njena ustanovitev je plod dolgotrajnih prizadevanj za mednarodno sodelovanje na področju zdravstva; ta prizadevanja so se začela pred skoraj 150 leti (2).

SZO ima tri glavna telesa: skupščino, izvršilni odbor in tajništvo. Osrednje urade ima v Ženevi, regionalna središča pa so za Afriko v Brazzavillu, za obe Ameriki v Washingtonu, za vzhodno Sredozemlje v Aleksandriji, za Evropo v Kopenhagnu, za jugovzhodno Azijo v New Delhiju in za zahodni Pacifik v Manili (2).

SZO tesno sodeluje z drugimi organizacijami v okviru Združenih narodov, pa tudi s posameznimi državami, bilateralnimi agencijami, medvladnimi in nevladnimi organizacijami in s kolaboracijskimi centri (2).

Od ustanovitve SZO so njena prizadevanja pripeljala do nekaterih pomembnih dosežkov:

- Obvladovanje in izkoreninjenje nalezljivih bolezni. Programi cepljenja so vsako leto obvarovali in še vedno obvarujejo milijone otrok pred smrtjo ali invalidnostjo. Leta 1980 so z usklajenim delom uspešno zatreti črne koze. V naslednjih letih pričakujejo dokončno odpravo otroške paralize in gobavosti.
- Zagotavljanje zdravstvene oskrbe za širok krog svetovnega prebivalstva.
- Znižanje umrljivosti in podaljševanje življenja.

- Zagotavljanje najnujnejših zdravil.
- Izboljšanje zdravja v mestih.

Kljub doseženemu izzivi ostajajo in porajajo se tudi novi. Morda najbolj znani izziv je program *Zdravje za vse do leta 2000*. A tu so še obvladovanje starih in novih bolezni, zagotavljanje reproduktivnega zdravja vseh ljudi, graditev partnerstev za zdravje in spodbujanje zdravega načina življenja ter skrb za zdravo okolje (2).

Teme ob svetovnem dnevu zdravja od leta 1987 do 1996 in odziv v Sloveniji

Temo za vsakoletni SDZ izbere generalni direktor SZO. Za leti 1987 in 1988 je bil to dr. Hafdan Mahler, od leta 1989 do danes pa dr. Hiroshi Nakajima. S poslanico nato obvesti ves svet, kakšna bo tema SDZ in zakaj se je zanj odločil. SZO nato pripravi tudi gradivo za SDZ, ki ga skupaj s poslanico generalnega direktorja razpošlje po vsem svetu.

Dogajanje v Sloveniji ob vsakoletnem svetovnem dnevu zdravja

Delo koordinira Inštitut za varovanje zdravja (IVZ). V okviru regionalnih Zavodov za zdravstveno varstvo delujejo referati za zdravstveno vzgojo. Delo usklajujejo predvsem višje medicinske sestre. Izjema sta le diplomirani organizator dela v Mariboru in magister medicine v Ljubljani. Regije se po zdravstvenovzgojnem delu močno razlikujejo – od zelo učinkovitih do povsem nedejavnih. Zdravstvena vzgoja je odvisna od tega, kako zdravstvenovzgojno delo razumejo in so zanj motivirani financer, vodilni delavci in koordinatorji. Regijske koordinatorje povezuje v strokovnem kolegiju IVZ, oddelek za zdravstveno vzgojo pri Centru za raziskovanje zdravja prebivalcev. Navpično navzdol so regionalni koordinatorji povezani z občinskimi koordinatorji v krajevnih skupnostih, v šolstvu, v otroškem varstvu, delovnih organizacijah, zdravstvenih ustanovah in družbenih organizacijah. V okviru zdravstvenih organizacij je zdravstvena vzgoja sestavni del programa zdravstvenega varstva in obvezna dejavnost vseh zdravstvenih delavcev v zdravstvenih organizacijah. Ko gre za republiške zdravstvenovzgojne programe, katerih cilj je šolska mladina, nastane trdna povezava z Zavodom RS za šolstvo in šport, s šolami in učitelji. Pri množičnem obveščanju dobro sodelujejo Inštitut za varovanje zdravja in mediji, novinarji pa tudi sami iščejo informacije (3).

Na komisiji izvršnega sveta skupščine republike Slovenije za sodelovanje s SZO in z referenti za zdravstveno vzgojo iz regijskih zavodov za socialno medicino in higieno in zdravstvenih domov se dogovorijo o vsebini in oblikah organiziranih aktivnosti ob SDZ. Poslanico generalnega direktorja SZO posredujejo referentom za zdravstveno vzgojo v zavodih in zdravstvenih domovih. Ti jo na svojem območju posredujejo

jo zdravstvenim organizacijam, vrtcem, šolam, delovnim organizacijam, krajevnim skupnostim in društvom. Poslanico posredujejo tudi vsem uredništvom zdravstvenih revij, množičnim medijem v Sloveniji in Rdečemu križu Slovenije, ki jo posreduje svojim občinskim organizacijam.

Ob tej priložnosti vsako leto pripravijo in izdajo tematsko številko revije Zdravstveno varstvo in priložnostni plakat, organizirajo tiskovno konferenco z novinarji, pripravijo prispevek na Televiziji Slovenija in več prispevkov za Radio Slovenija.

Opravijo anketo o zdravstvenovzgojnih akcijah, ki potekajo v SDZ v Sloveniji. Temeljne ugotovitve iz navedene ankete so naslednje: V akcije SDZ je bilo vključeno veliko zdravstvenih delavcev, pedagogov, vzgojiteljev in tudi drugih. Po vsej Sloveniji so bila organizirana predavanja in seminarji, zlasti za zdravstvene delavce, za učitelje in vzgojitelje, za otroke v vrtcih, za šolarje in mladino ter starše. Z organizatorji seminarjev so tesno sodelovali zdravstveni delavci, zlasti referenti za zdravstveno vzgojo (4). Po posameznih področjih v Sloveniji so bili za organizacijo aktivnosti v zvezi s SDZ odgovorni predvsem referenti za zdravstveno vzgojo iz regijskih zavodov za socialno medicino in higieno in zdravstvenih domov.

SDZ 1987 – Cepljenje za vse otroke (5)

SZO je za SDZ 1987 izbrala temo *Cepljenje za vse otroke*, da bi spodbudila uresničevanje svetovnega programa cepljenja vseh otrok na svetu do leta 1990 proti šestim nalezljivim boleznim: ošpicam, davici, oslovskemu kašlju, tetanusu, otroški paralizi in tuberkulozi.

Odkar so leta 1974 začeli izvajati razširjeni program SZO za cepljenje in hkrati krepiti osnovno zdravstveno varstvo, so bili doseženi veliki uspehi. Vsako leto je rešeno življenje 800.000 otrok v deželah v razvoju. Pomembna za uspeh tega programa je tudi vloga UNICEF-a, ki aktivno podpira cepljenje za vse otroke.

Aktivnosti v Sloveniji (4)

Članki na temo SDZ so bili v vseh dnevnikih in nekaterih lokalnih časopisih ter v oddajah lokalnih radijskih postaj. Obravnavane so bile zlasti naslednje teme:

- Poslanica generalnega direktorja SZO dr. Hafdana Mahlerja ob SDZ 1987;
- Zgodovina cepljenja;
- Preventivno cepljenje;
- Pomen rednega cepljenja otrok;
- Pomen cepljenja proti rdečkam za dekleta 7. razredov osnovnih šol;
- Ocena stanja precepljenosti v občinah;
- Cepljenje v posebnih pogojih;
- Spremljajoči pojavi cepljenja;
- Cepljenje pri odraslih;

- Prilagajanje in boleznih otrok, ki so prvič vključeni v vzgojnovarstveno organizacijo;
- Problematika zasvojenosti;
- Prehrana šolskega otroka;
- Medsebojni odnosi in kontracepcija pri srednješolcih;
- Preventiva v zobozdravstvu.

Po regijah so se odvijale naslednje akcije:

V Celju so delali in izdali priložnostni plakat. Ob sejmu Vse za otroka pa so bile nekatere spremljajoče prireditve še posebej posvečene tematiki SDZ.

V Koroškem zdravstvenem domu so priredili okroglo mizo o temah s pediatričnega in epidemiološkega vidika. Pripravili pa so tudi nova navodila o cepljenju otrok za starše, ki jih dobijo matere ob prvem obisku v posvetovalnici za otroke.

V zdravstvenem domu Ljubljana – Šiška so organizirali predstavo o zdravem načinu življenja in krepitevi zdravja, ki so jo pripravili učenci Osnovne šole Riharda Jakopiča.

V Novi Gorici so pripravili zloženko o cepljenju, namenjeno materam ob rojstvu otroka, skupaj s koledarčkom cepljenja.

V Žalcu so pripravili predstavitev aktualne zdravstvene problematike. Predstavljene so bile naslednje teme: *Odvzem in presajanje človeških organov; Aids; Ekološki problemi z vidika zdravstva.*

SDZ 1988 – Zdravje za vse – Vsi za zdravje (6)

SZO je v letu 1988, ko smo praznovali 40. obletnico njene ustanovitve in 10. letnico sprejetja deklaracije iz Alma Ate, izbrala za SDZ 1988 temo: *Zdravje za vse – vsi za zdravje*. S tem je želela zlasti poudariti cilje projekta *Zdravje za vse do leta 2000*, ki izhajajo iz te deklaracije. Cilji v strategiji zdravstvenega varstva do leta 2000, ki poudarjajo programe izobraževanja in zdravstvene vzgoje za znanje, sposobnost in motivacijo za uresničevanje samozaščitnih ukrepov in ohranitev lastnega zdravja, so za vse svojstven izziv. Te cilje bo moč doseči s čim boljšim in doslednejšim uresničevanjem programa primarnega zdravstvenega varstva in z osebno in skupno skrbjo ter odgovornostjo za lastno zdravje.

SZO je predlagala, naj bo SDZ v letu 1988, ko je minevalo 40 let od njene ustanovitve, prvi svetovni dan brez kajenja. Naša skupna naloga pri tem je bila, da pri svojem vsakodnevnem poklicnem kot tudi javnem delu, vztrajno z vzgledom, govorjeno in pisano besedo opozarjamo na škodljive posledice kajenja. SZO je predlagala, naj bi se vsaj za ta dan odrekli vsakršnemu reklamiranju in prodaji ter rabi tobaka.

Aktivnosti v Sloveniji (7)

V tem letu je bilo izredno veliko prireditev. Omenimo le nekatere. Osrednja prireditve ob 40-letnici SZO

je bila v Celju, kot okrogla miza z naslednjimi temi: *Kazalci zdravstvenega stanja prebivalcev Slovenije; Kvaliteta življenja v Sloveniji; Obolenost in najpogostejši vzroki smrti v Sloveniji*. Pripravljen je bil prispevek za Televizijo Ljubljana v oddaji »Zrno« in oddaja na Radiu Glas Ljubljane.

V celjski regiji so pripravili v Velenju razstavo risb učencev osnovnih šol na temo *Zdravje za vse – vsi za zdravje*. Opozorili so na ekološke probleme. Prostore Zdravstvenega centra so opremili s priložnostnimi plakati. Za zdravstvene delavce pa so pripravili kulturni program, v katerem so sodelovali otroci zaposlenih v Zdravstvenem centru Velenje. Referentki za zdravstveno vzgojo sta sodelovali na občinski pionirski problemski konferenci z naslovom *Kaj pa zdravje?*

V Novi Gorici so priredili zdravstvenovzgojno razstavo, ki jo je obiskalo 2400 otrok. Organizirali so tudi predstavo s poudarkom na pomenu SDZ in zdravstvene vzgoje kroničnega bolnika in pripravili kulturni program.

V Kranju so organizirali razstavo na temo SDZ. Otroci v vrtcih so si ogledali kratke filme o zdravju in se pogovarjali o tem, kako si zdravje krepimo in ohranjamo. Vzgojnoizobraževalnim in zdravstvenim organizacijam so posredovali priložnostne plakate ob SDZ. Pogovore o zdravju so vključevali med letom pri predmetih spoznavanje narave in družbe, pri biologiji, telesni vzgoji in drugje. Prispevke na temo SDZ so objavili v glasilu Gorenjski glas in Utrip. Na Radiu Jesenice, Tržič in Žiri so sodelovali s krajšimi prispevki v zvezi s SDZ.

V koprski regiji so delili priložnostne plakate. Poslanico ob SDZ so posredovali vsem referentom za zdravstveno vzgojo po zdravstvenih domovih, bolnišnicah, občinskem odboru Rdečega križa in šolam. Referat za zdravstveno vzgojo in prosveto je za SDZ pripravil predavanje o aidsu za vse zaposlene v frizerskih in kozmetičnih salonih v regiji.

Na Koroškem so temo SDZ vključevali v vse zdravstvenovzgojne akcije vse leto. Po posameznih področjih so se odvijale še različne aktivnosti. Pripravili so okroglo mizo za zdravstvene delavce, na kateri so obravnavali problematiko ekologije, v osnovnih šolah in vrtcih so obravnavali vsebine na temo SDZ (delo v skupinah, šolski radio, spisi na temo SDZ, razstava risb, razstava zdrave prehrane, zdravstvenovzgojni kotički). Za lokalno radijsko postajo so pripravili temo s področja medicine dela. Pripravili so dva članka za objavo v tovarniških glasilih in v Koroškem zdravstvu. Javne prostore so opremili s priložnostnimi plakati. Tema je bila obravnavana na roditeljskih sestankih v vrtcih in v šolah.

V murskosoboški regiji so bile v zdravstvenih organizacijah razstave na temo SDZ, kratka predavanja prek internih ozvočenj za bolnike in svojce v čakalnicah. V internih glasilih, lokalnem časopisu in lokalni radijski

postaji so bili objavljeni članki, povezani s SDZ. Zdravstvene organizacije, vrtci, šole in delovne organizacije so bile opremljene s plakati, brošurami in zloženkami. Zdravstvenovzgojne aktivnosti so potekale vse leto v vrtcih, šolah, krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah.

Tudi v ljubljanski regiji se je veliko dogajalo. V Trbovljah so v lokalni radijski postaji pripravili oddaje z naslovi: Poslanica o kajenju, Poslanica o SDZ, Pomen SDZ – vpliv okolja na zdravstveno stanje prebivalcev, Kajenje in njegove posledice, Preventiva pri dojenčkih (AD3, fluonatri). V osnovnih šolah so bili nalepljeni priložnostni plakati in plakati o zdravi prehrani. Ob sistematskih pregledih so bila za učence organizirana predavanja o zdravem načinu življenja, osebni higieni, higieni okolja, nezgodah, preventivi zobnih bolezni, najpogostejših obolenjih v šolskem obdobju, o puberteti in njenih znakih, za starše pa o zasvojenosti in zobozdravstvu. Predavanja in razgovori na geslo SDZ so potekala v zdravstvenih organizacijah vse leto. Prav tako pa so v sodelovanju z občinskim Rdečim križem razdelili razpoložljivi propagandni material v zdravstvenih ustanovah.

V Kamniku so ob SDZ v čakalnici razobesili priložnostni plakat ter plakate in zloženke na temo o škodljivosti kajenja. Izdelali so plakat *Skrbim za svoje zdravje in zdravje drugih* in *Ogrožam svoje zdravje in zdravje drugih*. Predstavili so ga na Občinski pionirski konferenci. V časopisu Kamniški občan so objavili članek *Zdravje za vse – Vsi za zdravje*. Zdravstveno vzgojo v mali šoli in osnovni šoli so v letu 1988 izvajali ob sistematskih pregledih in po šolah ob naravoslovnih dnevih. Učence so, poleg ostalih tem (osebna higiena, zdrav način življenja, spolna vzgoja, boleznin odvisnosti), seznanili tudi s tematiko SDZ 1988.

SDZ 1989 – Govorimo o zdravju! (8)

Življenjskega pomena je, da govorimo o zdravju, bodisi zato, da najdemo rešitve za probleme ali še bolje, da preprečimo, da do problemov sploh ne pride. Informacije morajo biti pravilne, prirejene za občinstvo in razumljivo posredovane. Govorjenje o zdravju je zelo pomembno. Dober primer za to je aids. Edini način, kako lahko za zdaj preprečujemo širjenje te hude bolezni, je informiranje in izobraževanje, ki ga opravljamo z razumevanjem in rahločutnostjo. Pomemben je tudi odnos med člani zdravstvenega osebja in bolniki, saj pogosto prav na tej ravni pride do prve informacije v zvezi z zdravjem.

Govoriti o zdravju predvsem pomeni govoriti o preprečevanju bolezni. Bolje je namreč preprečevati kakor zdraviti. To pomeni, da moramo izboljšati javno zdravstvo, s tem da vsakomur nudimo potrebne informacije o tem, kako naj ohrani lastno zdravje.

Pravijo, da zdravje sicer ni vse, vendar pa prizadene vse. Javno zdravstvo se tiče prav vsakogar. Govorimo o tem! Govorimo o zdravju!

Aktivnosti v Sloveniji (9)

Univerzitetni zavod za zdravstveno in socialno varstvo je organiziral okroglo mizo z naslovom *Govorimo o zdravju!* Sodelovali so strokovnjaki s temami o zdravstvenem stanju v Sloveniji, predstavili so strokovne programe za izboljšanje zdravja in množične akcije na tem področju (*-10%, Razgibajmo življenje, Brazde vzdržljivosti*). Razpravljali so tudi o sodobnih usmeritvah in problemih za dvig zdravstvene kulture v naši deželi.

Pripravili so tudi prispevek za oddajo *Dobro je vedeti* na Televiziji Ljubljana, v katerem so predstavili temo SDZ 1989 in podali razna navodila za zdravje. Podoben prispevek so pripravili tudi za oddajo na Radiu Ljubljana.

V Celju so tudi to leto organizirali okroglo mizo, katerega glavna tema je bila *Govorimo o zdravju*.

SDZ 1990 – Naš planet – naše zdravje! (10)

Vse bolj jasno postaja, da je vedno več bolezni posledica uničevanja okolja, ki ga je povzročil človek sam. Sedaj bolje poznamo tudi vse latentne škodljive učinke industrijskega razvoja na naš globalni ekosistem. Tanjšanje ozonske plasti, kisli dež, klimatske spremembe, kemična onesnaženost – to so le nekateri primeri ran, ki jih je človek zadal svojemu planetu.

Sedaj stojimo na prelomnici. Svarila, kako zelo škodujemo lastnemu zdravju in zmanjšujemo kvaliteto življenja, postajajo vedno glasnejše. Vse več ljudi se vključuje v akcije za zaustavitev uničevanja okolja.

SZO namerava opozoriti na to, kaj morajo in morejo ukreniti posamezniki, skupnosti in celi narodi, da bi zaustavili nadaljnje poslabšanje zdravja našega planeta. Od tega je odvisno tudi naše zdravje.

Aktivnosti v Sloveniji (11)

Na Univerzitetnem zavodu za zdravstveno in socialno varstvo so pripravili in izdali članek za Pionirski tednik in Oddajo o zdravju in okolju za šolarje v okviru oddaj *Znanja široka cesta* na Radiu Ljubljana.

Isti zavod je skupaj s Slovenskim zdravniškim društvom v Cankarjevem domu organiziral okroglo mizo na temo *Zdravje in okolje*.

Po Sloveniji so potekale razne proslave za zdravstvene delavce, katerih pobudniki so bili v glavnem zavodi za socialno medicino in higieno, večino proslav pa so pripravili otroci. Bilo pa je še več dejavnosti po regijah.

V Celju so organizirali okroglo mizo z naslovom »Zdravje in ekologija«. Obravnavane so bile teme kot na primer *Zdravje, ekologija, politika; Naravovarstveni vidiki varstva okolja; Evropska listina o življenjskem okolju in zdravju; Bio živila: Celjska ekološka problematika; Zdravstveni vidiki onesnaženega zraka; O kon-*

taminiranosti živil. Velenjski bolniki s previsokim krvnim tlakom so organizirali izlet v naravo.

V Ravnah na Koroškem so izvedli akcijo *Očistimo našo Koroško*. Začeli so tam, kjer ni potreben denar, in združili moči: komunalna podjetja, ribiči, teritorialci, planinci, delovne organizacije, trgovska podjetja, vrtci in šole. Izdali so priložnostni plakat in pripravili članke za glasila Viharnik, Fužinar in Koroško zdravstvo. Pripravili pa so tudi oddajo o SDZ na Radiu Slovenj Gradec.

SDZ 1991 – Bodimo vedno pripravljene na morebitne nesreče! (12)

V zadnjih desetletjih smo doživeli velik napredek v zdravstvenem, socialnem in ekonomskem razvoju. Napredek posameznika in skupnosti je pogosto prekinjen in zaustavljen zaradi katastrof, ki jih povzročijo človek ali naravnih nesreč. SZO je nesrečo opredelila takole: »Sleherni dogodek, ki povzroči škodo, gospodarski polum, izgubo človeškega življenja in poslabšanje zdravja in zdravstvene službe v taki meri, da opraviči izjemno reakcijo izven prizadete skupnosti ali območja«. Glede na tako opredelitev se skoraj vsak dan nekje na svetu zgodi kaka nesreča. Prav glede na tako opredelitev je jasno, da mora reakcija na katastrofo zajeti vse vladne resorje in celotno skupnost.

Dejansko je večino nesreč nemogoče preprečiti. Vendar pa lahko preprečimo ali olajšamo številne najhujše posledice, tako da jih predvidimo in smo nanje pripravljene. Skrb SZO je, da zmanjša škodljivi vpliv katastrof na človekovo zdravje s pripravljenostjo in z uporabo prave tehnologije na pravočasen, usklajen in učinkovit način in vsaki fazi operacije, to je pri lajšanju, rehabilitaciji in obnovi.

Del pripravljenosti za primer naravne nesreče kot tudi za katerokoli drugo stanje ne-zdravja je možnost, da trezno presodimo epidemiološko situacijo in da smo sposobni predvideti negativne posledice. SZO zasleduje, v sodelovanju z vladnimi in nevladnimi organizacijami ter z drugimi organizacijami in telesi sistema Združenih narodov, zgodovino hujših katastrof glede na čas in kraj ter obseg posledic. Ti podatki kažejo, da je bilo na primer samo v letu 1988 skupno 74 večjih poplav, 5 ciklonov, 11 orkanov, 34 hudih viharjev, 17 zemeljskih udorov, 17 potresov, 18 suš in 162 večjih nesreč, ki so bile tako obsežne, da jih krajevne in nacionalne oblasti z lastnimi močmi niso mogle obvladati.

Največ katastrof se pripeti v tistih deželah, ki so že same po sebi močno prizadete zaradi slabega zdravstvenega in gospodarskega stanja. Večina naravnih nesreč se navadno pojavlja v isti deželi ali na področju in z vso verjetnostjo lahko trdimo, da se bo število nesreč, kot so poplave in suša, zaradi neprestane degradacije okolja, vključno z uničevanjem gozdov in napačno uporabo zemlje, v prihodnjem desetletju še povečalo.

Za zmanjšanje škodljivih učinkov katastrof sta nujna mednarodna solidarnost in sodelovanje. To je razlog, da so Združeni narodi proglasili devetdeseta leta za *Mednarodno desetletje zmanjševanja naravnih nesreč*. Zaradi tega je bilo primerno, da je SDZ 1991 usmeril pozornost na zmanjševanje vpliva nesreč.

Aktivnosti v Sloveniji (13)

IVZ je organiziral tiskovno konferenco, kjer so predstavili temo SDZ, obravnavali naravne nesreče v Sloveniji in vlogo zdravstvene službe v morebitnih nesrečah ter pripravljenost Rdečega križa na morebitne naravne nesreče. Pripravili so okroglo mizo: *Bodimo vedno pripravljene na morebitne naravne nesreče* in razstavo risb šolarjev in umetniških fotografij ob poplavah v Sloveniji.

V celjski regiji so pripravili srečanje namenjeno realitetni terapiji, predvsem stresu in posledicam le-tega in seminar *Bodimo pripravljene na morebitne naravne nesreče*. V avli Narodnega doma Celje so pripravili razstavo otroških risb na temo preprečevanje nezgod. Tudi izložbe trgovin so opremili s plakati in risbami otrok ob SDZ. Radio Celje in Novi tednik sta predstavila program na temo SDZ, objavili pa so tudi več časopisnih prispevkov. V okviru spomladanskih sejemskega prireditvev je bila razstava na temo SDZ.

V zdravstvenem domu Cerknica so organizirali predavanje *Gozd in naravna katastrofa*. Govorili so o lymfski boreliozii, o notranjskem vodnem kompleksu, o naravnih nesrečah in o neokrnjeni naravi.

V pomurskih šolah so bila predavanja in razgovori o temi SDZ. Objavili so tudi več člankov v lokalnih časopisih, na radiu in v internih glasilih.

V Novi Gorici so organizirali okroglo mizo *Nevarne snovi* in k sodelovanju povabili večje število strokovnjakov.

SDZ 1992 – Srčni utrip – ritem zdravja (14)

Bolezni srca in ožilja so vsako leto krive za četrtno vseh smrti, kar znese po ocenah letno 12 milijonov življenj. Za temi boleznimi po vsem svetu umre več ljudi kot za katerokoli drugo posamezno boleznijo, povzročijo pa tudi invalidnost milijonov ljudi. Mnoge žrtve so mlajše od 65 let. Če upoštevamo današnjo povečano pričakovano življenjsko dobo, so takšne smrti in invalidnosti prezgodnje. Družinam povzročajo trpljenje, deželam pa izgubo ljudi, ki bi še lahko prispevali k ekonomskemu razvoju.

Danes, ko se modernizirajo tudi države v razvoju, ko so sposobne nadzirati nalezljive bolezni in ko se zvišuje pričakovana življenjska doba njihovih prebivalcev, tudi ljudi iz teh dežel ogrožajo srčne bolezni.

Število srčnih in žilnih bolezni je začelo v industrializiranih deželah upadati, čeprav so še vedno »ubija-

lec« številka ena. Tako je zlasti v deželah zahodne Evrope, Severni Ameriki, Avstraliji in Novi Zelandiji. Bolezni srca in ožilja je možno preprečevati s pomočjo zdrave prehrane, telesnega razgibavanja – predvsem hoje, se pravi dejavnosti, ki je primerna za vsa starostna obdobja, opustitvijo kajenja. Preprečevanje srčnožilnih bolezni z zdravim načinom življenja je zelo koristno tudi za preprečevanje drugih bolezni, predvsem različnih oblik raka. S takšnim načinom življenja bi bilo potrebno začeti že v otroški dobi.

S tem, da je SZO posvetila SDZ 1992 tematiki zdravega srca, je želela povečati pozornost javnosti na svetovne razsežnosti srčnožilnih bolezni in opozoriti na potrebo po njihovem preprečevanju ter spodbuditi vlade, da bi nudile svojim zdravstvenim oblastem sredstva, opremo in strokovne kadre, ki bi obrnili tok srčnih bolezni. S pomočjo preventivnega delovanja bi bilo mogoče vsako leto rešiti šest milijonov življenj.

Aktivnosti v Sloveniji (15)

IVZ je pripravil igrico (podobno *Človek ne jezi se*), ki nosi naslov *Pot do zdravega srca*. To je igrica, ob kateri otroci spoznavajo, kako lahko živijo zdravo in kako se lahko izognejo dejavnikom tveganja za srčna obolenja. Igrico so poslali vsem šolam in vzgojnovarstvenim organizacijam.

V Cankarjevem domu so organizirali okroglo mizo s tematiko SDZ, ki ji je sledil kulturni program in svečana podelitev nazivov primarija.

Medicinske sestre cerkniškega zdravstvenega doma so ob SDZ 1992 pripravile srečanje z naslovom *Srčni utrip – ritem zdravja*. V Celju so organizirali strokovni posvet na temo SDZ 1992, v Novi Gorici pa so pripravili okroglo mizo z naslovom *Srčni utrip – ritem zdravja* in likovno razstavo z istim naslovom v prostorih Zavarovalne skupnosti Triglav Nova Gorica.

SDZ 1993 – Z življenjem ravnaj pazljivo – preprečuj nasilje in malomarnost (16)

Vsako leto umre na našem planetu najmanj tri in pol milijona ljudi zaradi poškodb, ki so posledica naključnega ali namernega nasilja. Vse predolgo smo zane-marjali možnost, da se posameznik ponesreči na cesti, doma, na delu ali pri igri; nuji, da bi to nevarnost zmanjšali, pa smo posvečali premalo pozornosti. Več kot polovica smrti pri mladih ljudeh je posledica poškodb, ki so glavni vzrok za izgubljena potencialna leta življenja. Vsako leto poišče na milijone ljudi zdravniško pomoč zaradi raznih nesreč ali fizičnega nasilja, torej zaradi malomarnosti, nepazljivosti ali zločinskih dejanj.

V času, ko ekonomske krize ogrožajo prizadevanja, da bi izboljšali zdravje človeštva, staneta zdravniška oskrba in izgubljena produktivnost zaradi poškodbe

vseh vrst svetovno skupnost skoraj 500 milijard dolarjev na leto. S tem, da je bil SDZ 1993 posvečen preprečevanju nesreč in poškodb, je želela SZO opozoriti na to, da so lahko posledice nezgod in dejanj fizičnega nasilja, ki bi jih lahko zelo pogosto preprečili, za posameznike in družbo včasih katastrofalne.

Aktivnosti v Sloveniji (17)

IVZ je pripravil igrico za vse starosti z naslovom *Varnost*, ki prikazuje, kako naj ravnamo z življenjem in kaj lahko storimo, da preprečimo nasilje in malomarnost.

V Murski Soboti so pripravili natečaj za likovne in pisne materiale na temo SDZ. Izdelke so razstavili in za najboljše podelili nagrade. Predstavili so tudi sistematično delo pri preventivi poškodb s kmetijskimi stroji.

V Novi Gorici so organizirali okroglo mizo in izdali zbornik referatov.

V Celju so v okviru sejma *Vse za otroka* organizirali okroglo mizo o nasilju in pripravili razstavo prispevkov šolskih otrok.

V koprski regiji je bilo dogajanje živahno predvsem v osnovnih in srednjih šolah, kjer so organizirali tematske ure in razstave.

SDZ 1994 – Zdrava usta za lep nasmeh

Zdrava in dobro negovana usta so simbol zdravja, blagostanja in samozaupanja, kar olajšuje komunikacijo in človeške odnose. Oralno zdravje je v najrazvitejših deželah zelo napredovalo po zaslugi preventivnih programov, ki poudarjajo kar največjo uporabo fluoridov, upoštevanje ustne higiene in pridobivanje zdravih prehranjevalnih navad (18).

Stanje pa je slabše v mnogih deželah v razvoju, kjer število bolezni ustne votline narašča in se stroški zdravljenja stalno dvigujejo. Vendar ustne bolezni niso nezogiben spremljevalec razvoja. Poznamo sredstva, s katerimi bi lahko preprečili to zdravstveno in ekonomsko katastrofo in zagotoviti moramo, da bodo ta sredstva na voljo za vse državljane sveta (18).

Program SZO se usmerja na šest področij:

Ohranjanje osnovne preventivne dejavnosti, s čimer ohranjamo že doseženi napredek; sicer bi s tem dopustili, da zajame svet druga pandemija zobne gnilobe.

Prikaz novih postopkov za osnovno, ekonomsko izvedljivo oralno zdravljenje, ki pospešuje zdravje, je namenjen javnosti, državni upravi in zobozdravstvenemu kadru.

Priprava učnih gradiv (posterji, video, računalniški učni paketi, priročniki in učbeniki) v podporo tem spremembam.

Priprava dobro načrtovane tehnologije za novo varstvo (osnovni materiali, instrumenti in zdravila).

Oblikovanje podpornega omrežja za pomoč skupnostim pri oskrbi in rehabilitaciji otrok, prizadetih zaradi destruktivnih bolezni. Hkrati je treba voditi kampanjo za preprečevanje takih bolezni. Temeljiti mora na izboljšani prehrani in osnovnem otroškem varstvu.

Korenita sprememba izobraževanja strokovnjakov za oralno zdravstveno varstvo (19).

Ko je SZO posvetila SDZ 1994 oralnemu zdravju, si je prizadevala mobilizirati države članice, zdravstvene stroke in celotno javnost, da bi bolj upoštevale ta pomembni vidik javnega zdravstva. Vzgoja in sodelovanje vsakega posameznika sta ključ za napredek na področju oralnega zdravja, brez katerega ne more biti zdravja za vse (18).

Aktivnosti v Sloveniji (20)

V Cankarjevem domu so organizirali okroglo mizo z naslovom: *Ni zdravja brez ustnega zdravja*. Sledil ji je kulturni program.

V Celju so vzgojnovarstvene organizacije organizirale okroglo mizo *Boljšemu oralnemu zdravju naproti*.

V Izoli so na temo SDZ pripravili razstavo likovnih del otrok in kviz. Organizirali so tudi kulturno prireditev in okroglo mizo, kjer so razpravljali o temi: *Preventiva v zobozdravstvu v naši regiji danes, jutri*. Priredili so gala večer s plesom, katerega izkupiček je bil namenjen obnovi otroške zobne ambulante. Koprski radio je v sodelovanju z ljubljanskim pripravil oddajo o oralnem zdravju.

Otroci novogoriške glasbene šole in drugih osnovnih šol so v novogoriškem kulturnem domu pripravili predstavo za učence 7. razredov osnovnih šol goriške občine. Pripravili so prispevek na radiu, prispevek na lokalni televiziji in objavili članke v lokalnih časopisih.

V Novem mestu so pripravili prispevek za lokalno televizijo in objavili članek v Dolenjskem listu.

V Murski Soboti so na lokalni televiziji prikazali delo v vrtcu in posneli komentar šolske zdravnice. Na lokalnem radiu so predvajali oddajo o zobni higieni in objavili članke v lokalnih časopisih.

V koroški regiji so dejavnosti v šolah potekale celo šolsko leto. V zdravstvenem domu so organizirali okroglo mizo. Objavili so članek v lokalnem časopisu. Vse šole so pripravile prispevek za šolski radio.

SDZ 1995 – Svet brez otroške paralize – Cilj do leta 2000 (21)

Starši današnjih otrok težko razumejo strah, ki so ga še pred 40 leti vzbujale epidemije otroške paralize. Izogibali so se vsakemu dogodku, ki naj bi privabil večje skupine ljudi. Zapirali so šole, prepovedali kopanje v bazenih, ljudje pa so živeli v strahu.

Potem pa sta leta 1955 Jonas Salk, ki mu je sledil leta 1961 Albert Sabin, izdelala svoja cepiva proti otroški paralizi in dokazala njihovo učinkovitost. Skoraj v trenutku je nevarnost dosmrtno invalidnosti zaradi te bolezni po vsem industrializiranem svetu domala izginila. Od tega časa in predvsem odkar je Razširjeni program cepljenja SZO priskrbel več kot 80% otrokom po vsem svetu učinkovita cepiva proti otroški paralizi, se bolezen umika. Leta 1988 si je Svetovna zdravstvena skupščina zastavila za cilj izkoreninjenje otroške paralize po vsem svetu do leta 2000, kar je primerno darilo zdravstvenih delavcev tega stoletja otrokom prihodnjega.

Ključ za uspeh je uporaba nekaterih preprostih in zelo učinkovitih strategij. Na primer strategija nacionalnih dnevov cepljenja, v katerih cepijo v enem ali dveh dnevih vse otroke do petega leta starosti in dopolnilna rutinska cepljenja; sistemi nadzora, ki vključujejo testiranje vzorcev blata na poliovirus ter identificiranje in raziskovanje vseh primerov akutne flakcidne paralize pri otrocih. Ker je primerov vedno manj, cepljenje tistih, s katerimi je bolnik utegnil biti v stiku, končno izniči možnost prenašanja bolezni, čemur sledi izkoreninjenje.

Praden začnemo počivati in uživati dobrobit izkoreninjenja otroške paralize, pa je delo seveda potrebno še dokončati. Potrebno je organizirati nacionalne dneve cepljenja, uskladiščiti in dostaviti je treba zadostne zaloge cepiva dobre kakovosti, usposobiti zdravstveno osebje in vzpostaviti epidemiološki nadzor.

Aktivnosti v Sloveniji (22)

Na IVZ so pripravili in izdali brošuro o otroški paralizi in organizirali okroglo mizo *Svet brez otroške paralize*, ki sta ji sledila še kulturni program in slovenska podelitev nazivov primarija v Cankarjevem domu.

O ostalem dogajanju po slovenskih regijah na IVZ v času nastajanja naloge še ni bilo podatkov.

SDZ 1996 – Zdrava mesta za boljše življenje (23)

Delež ljudi po svetu, ki živijo v mestih, se povečuje. Mnogo mest na svetu se širi daleč prek meja iz sredine 20. stoletja. Posledica? Stotine milijonov ljudi živi v okolščinah, ki so zdravju škodljive in celo ogrožajo njihova življenja. Tema *Zdrava mesta*, ki jo je SZO izbrala za SDZ 1996, se loteva te krize.

Leta 1990 je že bilo ogroženo zdravje najmanj 600 milijonov ljudi, ki živijo v mestih dežel v razvoju zaradi pomanjkanja hrane, čiste vode in zavetja. Pregosta naseljenost, neustrezno odstranjevanje odpadkov, nevarni delovni pogoji, onesnažen zrak in nasilje na cestah je prispevalo k temu, kar so danes postala vsakdanja, vendar nič manj nevzdržna tveganja v mestnem

življenju. V splošnem se stanje od leta 1990 prav nič ne izboljšuje. Ob koncu stoletja bo več kot polovica prebivalstva v deželah v razvoju živela v urbanih področjih in njihovo zdravje bo zelo ogroženo.

Doslej je bil program *Zdrava mesta* izjemno uspešen. V več kot 1000 mestih po svetu je bil sprejet kot model za pospeševanje urbanega zdravja – zlasti skupin prebivalstva z nizkimi dohodki. Mnogi mestni sveti uporabljajo geslo *Zdrava mesta*, da z njim propagirajo vprašanje in probleme okolja. Ponekod pa so zamisel razširili in vključili še druge družbene sektorje, na primer *Zdravi otoki*, *Zdrave vasi*, *Zdrave šole*. Nastaja tako imenovana svetovna mreža zdravih mest.

Mesta, ki so se zavzela za izboljšanje zdravja svoje prebivalstva s pomočjo združenih, sodelovalnih in večsektorskih pristopov, združujejo svoja prizadevanja in izmenjujejo izkušnje s pomočjo nacionalnih in regionalnih mrež, ki izkoriščajo mnoge že obstoječe komunikacijske kanale za izmenjavo blaga, servisnih služb, tehnologije in informacij. Mednarodna prizadevanja za izboljšanje urbanih življenjskih pogojev SZO izvaja skupaj z drugimi agencijami Združenih narodov, zlasti s Centrom združenih narodov za človekovo okolje (UNCHS), Razvojnim programom Združenih Narodov (UNDP), Mednarodnim uradom za delo (ILO) in Svetovno banko.

Zdravju mestnega prebivalstva je treba posvetiti pozornost. Če bodo mesta še naprej rastla brez ustreznega načrtovanja, bodo lokalne vladne oblasti zasute s problemi in ne bodo mogle preskrbeti niti najosnovnejših pogojev za zdravje, kot so stanovanja, zaposlitev in varno okolje. V času eksplozivne urbane rasti je zdravje mestnega prebivalstva izziv za vse, ki se ukvarjajo s človekovim razvojem, od mestnih in nacionalnih oblasti do mednarodnih organizacij za zdravje in razvoj.

Aktivnosti v Sloveniji

Na IVZ so pripravili več oddaj za Radio Slovenija, na temo *Zdrava mesta* in organizirali tiskovno konferenco, kjer so predstavili gradivo SZO za SDZ (24).

V mestih, ki so vključena v projekt zdravih mest, potekajo aktivnosti na to temo že več let, v letu 1996 pa še bolj intenzivno. Evropskemu gibanju zdravih mest so se že v letu 1989 pridružila prva slovenska mesta. V Celju, Ljubljani in Mariboru, so se s sklepom občinskih skupščin ter imenovanjem projektnih svetov ustanovili projekti zdravih mest. Uspešno delovanje projektov in pridružitvev Trebnjega, Nove Gorice, Ptujja in Novega mesta h gibanju sta omogočila oblikovanje Slovenske mreže projektov zdravih mest. Slovenska nacionalna mreža omogoča redno izhajanje revije *Moje zdravo mesto*, ki informira ter povezuje slovenska zdrava mesta, skrbi za tudi za širjenje ideje zdravih mest v našem prostoru (25). Nacionalna mreža dela veliko na tem, da bi se čim več slovenskih mest pri-

ključilo projektu in tistim, ki skrbijo za izboljšanje okolja, za zdravje ter kakovost življenja svojih prebivalcev narediti več in se približati prizadevanjem SZO, ki se kaže v viziji projekta zdravih mest. Mesta, ki so vključena v Slovensko mrežo zdravih mest, pa to dejavnost širijo še na vrtce, šole in še veliko drugih dejavnosti.

Sklep

Vsakoletni SDZ je pomemben, saj spodbudi in na določen način sili vse države članice, da na svojem področju izvajajo zdravstvenovzgojne in druge akcije, katerih cilj je ohranjanje in izboljševanje zdravja in zmanjševanje škode, ki nastane zaradi bolezni.

Slovenija je na tem področju aktivna, sledi dogajanju v svetu in izvaja akcije na svojem področju. Vedno pa tudi doda svojo specifično problematiko. Vendar pa to ne pomeni, da je aktivnosti dovolj.

Zdravstvena vzgoja je sestavni del programa zdravstvenega varstva in obvezna dejavnost zdravstvenih delavcev v zdravstvenih organizacijah (3), zato se z njo tudi izvajalci zdravstvene nege srečujemo vsak dan. To pomeni, da je naša vloga pri SDZ zelo pomembna. Ker imamo znanja, ki so pri tem potrebna, smo tudi kader, ki je pri izvajanju aktivnosti ob SDZ potreben. Ljudi moramo opremljati z znanjem, informacijami, veščinami, spretnostmi, ki bi jim koristile, ko se odločajo v korist svojemu zdravju. Človek se še vedno sam odloča, kaj bo storil s svojim življenjem.

Za uspele akcije ob SDZ gre zahvala predvsem referentom za zdravstveno vzgojo v zavodih za socialno medicino in higieno in v zdravstvenih domovih, ki skrbijo za organizacijo akcij v zdravstvenih organizacijah, sodelujejo pa tudi pri organizaciji in/ali izvedbi akcij v vzgojnovarstvenih organizacijah, šolah, pri pravi prispevkov za javna občila in podobno (25).

Ko bomo dosegli, da bodo vsi ljudje upoštevali načela zdravega življenja, takrat se bo dvignila tako težko pričakovana kvaliteta zdravstva v celoti, in kar je za nas še zlasti pomembno, dvignila se bo kvaliteta zdravstvene nege. Prav zaradi tega je Svetovni dan zdravja za celotno zdravstvo tako pomemben in zato se moramo truditi, da bo res trajal vse leto.

Literatura

1. Žalar A. Ob letošnjem svetovnem dnevu zdravja. *Zdrav Var* 1986; 25: 84–6.
2. SZO se predstavi. *Zdravje za vse ljudi*. *Zdravje* 1996; 201: 41–2.
3. Stergar E. Zdravstvenovzgojna dejavnost v letih 1990–1994. *Zdravstvena vzgoja*. *Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga*. *Zdrav Var* 1994; 33: 235–8.
4. Svetovni dan zdravja 1987: Cepljenje za vse otroke. Poročilo o izvedbi SDZ 1987. Arhiv enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1987.
5. Razširjeni program Svetovne zdravstvene organizacije za cepljenje – gradivo za Svetovni dan zdravja '87. *Zdrav Var* 1987; 26: 99–108.
6. Mahler H. *Zdravje za vse – vsi za zdravje*. *Zdrav Var* 1988; 27: 3.

7. Svetovni dan zdravja 1988. Zdravje za vse – vsi za zdravje! Poročila o izvedbi SDZ 1988. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1988.
8. Svetovni dan zdravja '89. Govorimo o zdravju! Zdrav Var 1989; 28: 3–16.
9. Svetovni dan zdravja 1989. Govorimo o zdravju! Poročila o izvedbi SDZ 1989. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1989.
10. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1990; 29: 107.
11. Svetovni dan zdravja 1990. Naš planet – naše zdravje! Poročila o izvedbi SDZ 1990. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1990.
12. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1991; 30: 25.
13. Svetovni dan zdravja 1991. Bodimo vedno pripravljeni na mrebitne naravne nesreče! Poročila o izvedbi SDZ 1991: Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1991.
14. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1992; 31: 87.
15. Svetovni dan zdravja 1992. Srčni utrip – ritem zdravja. Poročilo o izvedbi SDZ 1992. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1992.
16. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1993; 32: 27.
17. Svetovni dan zdravja 1993. Ravnaj pazljivo z življenjem – preprečuj nasilje in brezbržnost. Poročila o izvedbi SDZ 1993. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1993.
18. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1994; 33: 99.
19. Boljšemu oralnemu zdravju naproti. Gradivo SZO za SDZ 1994. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1994; 33: 100–1.
20. Svetovni dan zdravja 1994. Zdrava usta za lep nasmeh. Poročila o izvedbi SDZ 1994. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1994.
21. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1995; 34: 99.
22. Svetovni dan zdravja 1995. Svet brez otroške paralize – Cilj od leta 2000. Poročila o izvedbi SDZ 1995. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1995.
23. Nakajima H. Poslanica generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije. Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1996; 35: 101.
24. Svetovni dan zdravja 1996. Zdrava mesta za boljše življenje. Poročila o izvedbi SDZ 1996. Arhiv Enote za zdravstveno vzgojo Inštituta za varovanje zdravja, 1996.
25. Program Svetovne zdravstvene organizacije Zdrava mesta – Zdravstvena kultura – samostojna zdravstvenovzgojna priloga. Zdrav Var 1996; 35: 101–4.
26. Žalar A. Zdravstvenovzgojne akcije ob Svetovnem dnevu zdravja 1988. Zdrav Var 1989; 28: 14–6.